

КОНЦЕРТМЕЙСТЕР-ПІАНІСТ: ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ УНІВЕРСАЛЬНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

CONCERTMASTER-PIANIST: TOWARDS THE FORMATION OF UNIVERSALITY IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY

У статті представлено актуальні питання, пов'язані з підготовкою концертмейстерів-піаністів. Акцентується увага на універсальному характері даного типу професійної діяльності. Висвітлюється проблемне коло питань, пов'язане з недостатньою увагою до репертуару, написаного протягом останніх десятиліть, у програмах дисципліни «Концертмейстерський клас». Нагальним питанням постає набуття можливості формування навичок роботи з різним музичним матеріалом, зокрема й естрадного спрямування, під час навчання в мистецьких закладах. Доречним вбачається формування здатності працювати з різними виконавцями – не лише музикантами, а й хореографами, що спростить подальшу професійну діяльність. Робота концертмейстера з хореографами передбачає знання специфічної термінології, особливостей проведення занять, великої активності в питанні підбору музичного матеріалу. Такого рівня можна досягнути самотужки, проте це потребує додаткових зусиль і витрат часу. Концертмейстерська робота передбачає постійний саморозвиток, який проявляється у відвідуванні хореографічних, музичних сайтів, пошуку спеціальної літератури та нотних прикладів. Наголошено, що концертмейстер-піаніст повинен уміти аналізувати музичний матеріал, усебічно його опрацювати – транспонувати, підбирати на слух, записувати нотний текст у різноманітних комп'ютерних програмах. Необхідною умовою професійної діяльності є психологічна готовність до сценічного виконавства, до співпраці й ансамблевої гри, що передбачає підтримку солістів, можливість надавати їм консультації та всебічно сприяти розвитку. Невід'ємною частиною підготовки піаніста-концертмейстера до подальшої діяльності є виховання артистизму, який реалізується у звуко-інтонаційному, наслідувально-виразному та моторно-артистичному актах. Процес концертної діяльності можливий за умови презентації

творчої співпраці виконавців, яка спрямована на розкриття авторського задуму.

Ключові слова: концертмейстер, піаніст, артист, виконавство, хореограф, універсальність.

The article presents topical issues related to the preparation of concertmaster-pianists. Emphasis is placed on the universal nature of this type of professional activity. Issues related to the lack of attention to the repertoire written over the last decades in the Concertmaster program are highlighted. An urgent issue is the acquisition of the ability to work with a different music material, including variety direction while studying in art institutions. It is appropriate to master the ability to work with different performers – not only musicians, but also choreographers, which will facilitate further professional activity. The work of a concertmaster with choreographers involves knowledge of specific terminology, features of conducting classes, great activity in the selection of music material. You can reach this level on your own, but it takes time and effort. The concertmaster's work involves constant self-development, which is manifested in visiting choreographic, music sites, searching for specialized literature and musical examples. It is emphasized that the pianist must have the ability to analyze the music material, to elaborate it thoroughly – to transpose, to select by ear, to record music in various computer programs. A necessary condition for professional activity is the psychological readiness for stage performance, for collaboration and ensemble play, which involves the support of soloists, the opportunity to provide them with consultations and to promote development fully. An integral part of the preparation of the pianist-concertmaster for further activity is the education of artistry, which is realized in sound-intonation, imitation-expressive and motor-artistic acts. The process of concert activity is possible provided the presentation of creative collaboration of performers, which is aimed at disclosing the author's intention.

Key words: concertmaster, pianist, artist, performance, choreographer, versatility.

УДК 78.421: 793.3

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-3-30>

Юлдашева І.О.,
 пров. концертмейстер кафедри
 музичного мистецтва
 Миколаївської філії
 Київського національного університету
 культури і мистецтв
Боровицька О.М.,
 провідний концертмейстер кафедри
 музичного мистецтва
 Миколаївської філії
 Київського національного університету
 культури і мистецтв

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Концертмейстер-піаніст у своїй практичній професійній діяльності виступає виконавцем, на його покладається чимало завдань. Спроможність до співпраці та розвиток навичок ансамблевої гри є базовими, проте не єдиними характеристиками, які повинен мати сучасний концертмейстер. Надзвичайно важливу роль відіграє психологічна готовність, а також здатність до самоосвіти. Універсальність даного типу виконавства недостатньо виразно представлена в роботах, присвячених методичним аспектам виховання професіоналів даної сфери музичної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Протягом останніх років підвищився рівень актив-

ності обговорення питань, пов'язаних із професійною діяльністю концертмейстера. Надзвичайно важливим є те, що теоретичний комплекс напрацювань у даній сфері створюється концертмейстерами-практиками, які намагаються транслювати свій досвід для внесення змін у наявну систему підготовки піаністів. Важливі розробки щодо роботи концертмейстера хореографічних дисциплін висвітлюються у праці О. Аксьонова, І. Кравченко, Н. Слупської. Методичні особливості концертмейстерської справи розглядаються в роботі Е. Афанасьєва. Настанови, пов'язані з питанням формування виконавця-артиста, представлені в розробках І. Єргієва, Л. Майковської та Н. Буаттура. Пророблені авторами різні аспекти

виконавської діяльності заслуговують на позитивну оцінку, але не вичерпують усіх проблемних питань, які пов'язані з підготовкою піаністів-концертмейстерів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У роботах сучасних авторів мало уваги приділено системності й універсальності діяльності концертмейстера, а також тим чинникам, на які треба звертати увагу у професійній діяльності.

Мета статті – висвітлити питання універсальності практичної професійної діяльності концертмейстера-піаніста, наголосити на базових аспектах, пов'язаних із сучасним виконавством, які потребують перегляду наявних програм викладання дисципліни «Концертмейстерський клас».

Виклад основного матеріалу. Концертмейстерська діяльність є важливою частиною музичної культури сьогодення. Нині важко уявити вищий заклад мистецького спрямування, де підготовка студентів-музикантів відбувалась би без наявності концертмейстерів. Водночас навчальний процес, пов'язаний із підготовкою майбутніх піаністів-концертмейстерів, не може повною мірою сформулювати всі потрібні навички для даного типу діяльності. Зазначимо, що на рівні музичних училищ, за наявності дисципліни «Концертмейстерський клас», її змістовне наповнення не відповідає тим вимогам, які будуть висуватись у подальшій професійній діяльності. Нині є низка проблем, на які треба звернути увагу.

Одним із перших питань, що потребує перегляду, є змістовне наповнення програми дисципліни «Концертмейстерський клас». Наголосимо, що хоча дана дисципліна представлена в навчальній програмі, починаючи з першого семестру, ті твори, які в ній наявні, не охоплюють усієї повноти матеріалу, з яким у майбутньому будуть працювати виконавці. Орієнтовна програма курсу передбачає складання диференційованих заліків, іспитів, а також державних іспитів з даної дисципліни, залежно від семестру, у якому вона вивчається. Репертуарні вимоги пов'язані з виконанням творів (власний спів), арій з ілюстратором і романсів, частини дії із клавіру опери, циклу вокальних творів, акомпанементу інструментального твору. Здебільшого у програмі позначаються твори композиторів XVII – XIX ст. Починаючи із третього семестру можуть включатися твори сучасних композиторів, проте визначення репертуарного мінімуму в рамках часових меж XX – XXI ст. дозволяє обрати не лише сучасні твори, а і твори попереднього періоду. До того ж визначення періоду не визначає складності творів.

Більшість репертуару становить супровід вокальних творів, тоді як ансамблі з іншими музикантами-інструменталістами практично не виконуються. У разі виконання інструментальних п'єс

вони не граються з іншими солістами. Це значно впливає на розвиток такої важливої навички, як гра в ансамблі. У подальшій професійній діяльності концертмейстер-піаніст має супроводжувати гру різних виконавців – вокалістів, інструменталістів. Гра на різних музичних інструментах має низку специфічних особливостей. У духових і струнних інструментів різні атака, динамічний рівень. Також різні прийоми гри та способи звуковидобування на різних інструментах. Піаніст повинен приділяти чимало уваги інструментознавству, як на теоретичному рівні, так і на практичному. За умови виконавської практики, яка була б пов'язана з різним складом виконавців, буде формуватися більш кваліфікований підхід.

Чимало концертмейстерів у подальшій професійній діяльності супроводжують не лише гру чи спів музикантів, а й виступи та тренування танцюристів. Проте якщо піаніст-концертмейстер деякою мірою проходить практику музичного супроводу інших музикантів, то супровід у балетному класі не передбачається навчальною програмою мистецьких закладів різних рівнів акредитації. О. Аксьонов зазначає дану особливість у своїй статті: «Діяльність концертмейстера в хореографії, тим більш робота зі студентами хореографічного колективу є на сьогодні малодослідженою проблемою. Навчальні плани з фахової підготовки вчителя музики містять дисципліну «Концертмейстерський клас», у програмах якої також не передбачено підготовку до роботи в хореографічних колективах» [1, с. 147]. Низка концертмейстерів-практиків у своїх теоретичних напрацюваннях підкреслюють актуальність внесення такої рубрики, як робота в хореографічному класі в рамках дисципліни «Концертмейстерський клас»: «Не отримуючи професійної підготовки концертмейстера-хореографа в музичних навчальних закладах, піаністи витрачають, як правило, декілька років на самостійне вивчення її специфіки. Сьогодні на часі постає питання введення профільної дисципліни в підготовці молодих піаністів у музичних навчальних закладах України, вивчення особливостей роботи концертмейстера хореографії» [6, с. 682].

Концертмейстерська діяльність у хореографічному класі має низку відмінностей, на які необхідно звертати увагу. Робота в хореографічному класі потребує знання специфічної термінології, яка застосовується у практиці танцювальних колективів і солістів. Зокрема, специфічні відомості, пов'язані зі знанням структури «класичних» танцювальних занять – це екзерсис біля станка та посеред зали, алегро, адажіо, пор де бра та програмні оберти, які мають сталий характер, що закріплені практикою. Окрім цього, на відміну від музикантів, які самі обирають музичний матеріал, що згодом виконується з концертмейстером, танцюристи можуть виконувати композиції під різну

музику. Ініціатором нового музичного матеріалу може бути концертмейстер. Саме він тоді буде відповідати за розширення фонду музичного репертуару. «Концертмейстеру необхідно постійно поповнювати та урізноманітнювати свій власний музичний фонд, добірки танцювальних вправ, керуючись естетичними критеріями, почуттями міри і змістовності. Музика, використана в роботі, повинна стати головним помічником емоційно-творчого самовираження танцюриста» [1, с. 148]. Коли йдеться про супровід танцюристів, які займаються спортивними бальними танцями, важливою є навичка вміння виконувати композиції під різний музичний матеріал, що стає у пригоді за участі у змаганнях. Тому розширення музичного фонду є нагальною вимогою в разі роботи з хореографією.

Потреба внесення частих змін до музичної частини виступів також межує з іншою репертуарною вимогою, яка полягає у включенні до репертуару популярних творів, що можуть бути віднесені до сучасної естрадної музики. Виконавська практика сьогодення орієнтована на охоплення великої глядацької та слухацької аудиторії, яка зацікавлена у зразках музичного матеріалу, що мають статус модних. Зазвичай це твори, що перебувають у ротатії, звучать у закладах дозвілля, торговельно-розважальних центрах тощо. Дані твори не записані в нотному тексті. Тому піаніст повинен розвинути не лише навички читання з листа музичного матеріалу, але й уміння розучувати твори, «розшифровуючи» їх з аудіо- та відеозаписів. Причому йдеться не лише про підбір на слух у спрощеному вигляді, а й про вміння створювати такі аранжування, які б передавали основні елементи музичної тканини. Необхідно вміння працювати в комп'ютерних програмах, які дозволяють створити нотний текст.

Сучасний розвиток інформаційних технологій створює великий спектр можливостей для ознайомлення з музичним матеріалом. Ідеться про здатність мати відомості про наявні тенденції розвитку музичної та танцювальної практики. Це можливо і завдяки впровадженню ознайомлення з відеозаписами майстер-класів і занять з хореографії. І. Кравченко зазначає ті завдання, які мають поставати перед концертмейстером-піаністом: «Поповнювати нотну бібліотеку новими творами, слухати аудіозаписи кращих музикантів, дивитися хореографічні вистави і концерти, відеозаписи занять із хореографії тощо. Сучасний концертмейстер активно впроваджує в навчально-виховний процес інформаційно-комп'ютерні технології, використовує методіку роботи з інтернет-технологіями (відвідування хореографічних, музичних сайтів, пошук спеціальної літератури, нотних прикладів) [4, с. 121].

Коли йдеться про виступ концертмейстера на сцені, не варто забувати, що він є повноцінним

виконавцем, який так само має враховувати психологічні чинники, пов'язані з виконавством. Такі якості, як спокій, здатність контролювати власні емоції, можливість нести відповідальність за цільність твору та його презентацію, є базовими. «Воля і самовладання – якості, також необхідні концертмейстерові. У разі будь-яких музичних неполадок, що сталися на естраді, він повинен твердо пам'ятати, що ні зупинятися, ні виправляти свої помилки неприпустимо, як і висловлювати свою досаду на помилку мімікою або жестом» [2, с. 231]. Окрім цього, концертмейстер зазвичай виступає у своїй професійній діяльності як більш досвідчений виконавець. Адже нерідко концертмейстери супроводжують гру солістів, які ще не стали професіоналами, а лише здобувають освіту. Хвилювання молодих виконавців може спричинити помилки, пов'язані із забуванням тексту або пропуском певного музичного матеріалу. Коли говоримо про вокалістів чи інструменталістів, то можлива зупинка звучання, яка має бути виправлена завдяки роботі концертмейстера. Останній повинен зробити певну підказку, зігравши матеріал, який мав відтворювати соліст. Якщо ж це не допомагає, то мають бути обговорені ключові місця, з яких можна відтворити матеріал. «Витримка концертмейстера в таких ситуаціях дозволить уникнути утворення в учня комплексу боязні естради та гри на пам'ять. Ще краще обговорювати до концерту, з яких моментів може бути відновлено виконання у випадках зупинок в певних частинах форми» [2, с. 234]. Такі вимоги дозволяють зазначити потребу концертмейстера перебирати на себе функції педагога. Отже, концертмейстер повинен не лише контролювати власний емоційний стан, а й виступати своєрідним гарантом успішності виступу соліста чи декількох солістів, з якими він грає в ансамблі. Саме концертмейстер-піаніст повинен корегувати помилки виконавців. Для цього доцільно проводити додаткові репетиції, за відсутності викладача з фаху, хормейстера чи балетмейстера. Їхньою метою буде уточнення спірних питань, нюансів, пов'язаних із встановленням опорних місць у музичній тканині, обговорення елементів сценічного виконання тощо. Усе це покладає додаткові завдання на концертмейстера-піаніста та є свідченням універсальності його практичної діяльності.

Зауважимо, що не лише технічний бік творів має привертати увагу концертмейстера. Він є виконавцем, який має неабиякі артистичні якості, що має передаватись у процесі виконання. «Творча діяльність інтерпретатора композиторського задуму сприяє виникненню цінних результатів дивної співтворчості, виробленої на основі художнього взаєморозуміння між усіма учасниками музично-виконавської процесу, яке частіше за все супроводжується відчуттям емоційно-духо-

вного «тяжіння», що панує в атмосфері вокальної або інструментальної вистави» [5, с. 224]. Спільне відтворення композиторського задуму, втілення його під час виконання вокально-інструментального, суто інструментального чи інструментально-танцювального цілого є основною метою роботи, яка досягається концертмейстером у його професійній сфері. «Художня діяльність виконавця – це звуко-інтонаційний, наслідувально-виразний, моторно-артистичний акт» [3, с. 44]. Артистизм формується у процесі концертної діяльності, коли наявна багатовимірною презентація творчої особистості виконавця, яка можлива за умови відповідного рівня освіченості.

Висновки. Професійна діяльність піаніста-концертмейстера є такою, що може претендувати на універсальність. Вона потребує наявності значної кількості знань, умінь і навичок. Певним негативним чинником у питанні підготовки піаністів-концертмейстерів є замала увага, яка приділяється творам сучасних композиторів, як академістів, так і тих, що можуть бути віднесені до естрадного напрямку. Значним недоліком сучасної освітньої системи є відсутність можливості здобувати навички роботи в хореографічному класі під час навчання в закладах мистецького спрямування. Доречним і перспективним вбачається впровадження практики роботи з різними виконавцями –

музикантами та хореографами – у рамках дисципліни «Концертмейстерський клас», що спростило б піаністам у подальшому професійну діяльність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аксьонов О. Специфіка роботи концертмейстера хореографічних дисциплін у вищих навчальних мистецьких закладах. *Молодий вчений*. 2017. № 12 (52). С. 147–150.
2. Афанасьєва Е. Методичні особливості роботи концертмейстера зі студентами-музикантами у вищих мистецьких навчальних закладах. *Молодий вчений*. 2017. № 10 (50). С. 230–235.
3. Ергиев И. Художественное сознание исполнителя-артиста (к постановке проблемы). *Таврійські студії*. Симферополь : Крим. ун-т культури, мистецтва і туризму, 2012. Вип. 2. С. 43–50.
4. Кравченко І. Специфіка роботи концертмейстера хореографічних дисциплін. *Мистецька освіта в Україні: проблема теорії і практики* : тези матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції-семінару. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. С. 120–122.
5. Майковская Л., Буаттура Н. Артистизм музыканта-инструменталиста: сущность и структура. *Вестник Московского государственного университета культуры искусств*. 2013. № 2 (52). С. 223–227.
6. Слупська Н. Принципи роботи концертмейстера у класі хореографії у вищих навчальних закладах. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 679–684.